

ULUSLARARASI EVLAT EDİNME HAKKINDAKİ
LA HAYE SÖZLEŞMESİ*

(DAS HAAGER ÜBEREINKOMMEN ÜBER
INTERNATIONALE ADOPTIONEN)

Von Professor Dr. Ansgar Marx

FH Braunschweig/Wolfenbüttel**

(Çeviren: Yrd.Doç. Dr. AHMET CEMAL RUHİ)***

I. La Haya Sözleşmesi Hakkında Uzmanların On Yıldan Beri Yaptıkları Tartışmaların Neticesi (Das Haager Übereinkommen als Konsequenz einer Jahrzehnte währenden Expertendiskussion)

1.05.1995 tarihinde üç devletin (Meksika, Romanya ve Sri Lanka) sözleşmeyi onaylamasından sonra çocukların korunması ve uluslararası evlat edinme (HiAÜ)¹ alanında yapılan ortak çalışma hakkındaki 29.05.1993 tarihli La Haya Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Bu ülkelerden başka Kıbrıs, Polonya ve İspanya onay kararlarını La Haya'ye göndermişlerdir². Çocuk ticareti açısından olumsuz bir sicile sahip

* Bu makalenin Almanca olan orijinal metni "DAS STANDESAMT" adlı Hukuk Dergisi 48, Jahrgang Nr.11, Frankfurt am Main- Nowember 1995 sayısında bulunmaktadır.

** 4.05.1995 tarihinde Bendorf Evlatlık Verme Merkezinin düzenlemiş olduğu kurultayda verilen konferans.

*** Aslı Almanca olan bu makaleyi Türkçe'ye kazandıran; Ahmet Cemal RUHİ, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü Devletler Özel Hukuku Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesidir.

¹ İngilizce ve Fransızca orijinal metin: Hague Conferance on Private International Law, Proceedings of the Seventeenth Session (Den Haag 1994).

² La Haya sözleşmesini kabul eden Meksika 14.9.1994, Romanya 28.12.1994,

olan iki devletin (Romanya ve Sri Lanka) uluslararası evlat edinmelerin gerçekleşmesi reformunun gerekliliği kavramaları ve öncülük yapmaları göze çarpmaktadır. 1 Kasım 1995 tarihine kadar sözleşmeyi 23 devlet imzalamıştır³. Federal Almanya Cumhuriyeti bu tarihe kadar sözleşmeyi imzalamamıştır.

Uluslararası Evlat Edinme Hakkında La Haye Sözleşmesi, sınır ötesi evlat edinmelerde çocuk haklarının korunması için on yıldan beri devam eden uzmanlar tartışmasının mantıklı, çok taraflı bir sonucu olup, tarihi açıdan önemli bir entegrasyon başarısı sayılır⁴.

Uluslararası kuruluşlar daha ellili yıllarda uluslararası evlat edinme problemlerine değinmişler ve çocukların yurt dışına gönderilmesinin özel mesleki bir danışma ve hukuki koruma mekanizması gerektiği hakkında bilgi vermişlerdir⁵. 1957 yılında Cenevre⁶ ve 1960 yılında Leysin' de⁷, Birleşmiş Milletlerce tertip edilen uzmanlar toplantısında gençlerin refahı, çocuk bakımı ve evlat edinme hakkında 1986 tarihinde çıkarılan Birleşmiş Milletler Beyanatının ilkelerini belirleyen uluslararası evlat edinmenin esaslarını tespit etmişlerdir⁸. Otuz yıl

---

Sri Lanka 23.1.1995, Kıbrıs 20.2.1995, Polonya 12.6.1995 ve İspanya 11.7.1995 (Stand 17.7.1995).

³ 17.7.19995 tarihi itibariyle sözleşmeyi imzalayan ülkeler: Kosta Rica (29.5.1993), Meksika (29.5.1993), Romanya (29.5.1993), Brezilya (29.5.1993), Kolombiya (1.9.1993), Uruguay (1.9.1993), İsrail (2.11.1993), Hollanda (5.12.1993), Büyük Britanya (12.1.1994), Amerika Birleşik Devletleri (31.3.1994), Kanada (12.4.1994), Finlandiya (19.4.1994), Burkina Paso (19.4.1994), Ekvator (3.5.1994), Sri Lanka (24.5.1995), Peru (16.11.1994), Kıbrıs (17.11.1994), İsviçre (16.1.1995), İspanya (27.3.1995), Fransa (5.4.1995), Lüksemburg (6.6.1995), Polonya (12.6.1995) ve Filipinler (17.7.1995).

⁴ Yeni La Haye Evlatlık Konvansiyonunun meydana geliş hikayesine yönelik, velayet hukuku ve La Haye Konferansının ve Avrupa Parlamentosunun Evlat Edinme Sözleşmesi, *RabelsZ* 1993, s. 124, 146; Marx, *StAZ* 1993, s. 1.

⁵ Hohnerlein, *Internationale Adoption und Kindeswohl* (1991); Marx, *Perspektiven der internationalen Adoption* (1993).

⁶ *Inter-country Adoption, Report of a European Expert Group, Ceneva 1957.*

⁷ *United Nations Technical Assistance Office, European Seminar on Inter-country Adoption, Leysin 1960.*

⁸ *The UN Declaration on Social and Legal Principles Relating to the Protecti-*

sonra 1989 yılında Çocuk Hakları Hakkındaki Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletler Deklarasyonunun açık tavsiyeleri (1984 tarihli Birleşmiş Milletler Çocukların Korunması Hakkındaki Sözleşme: KRK) devletler hukuku ile bağlantılı bir hukuk aracına dönüştürülmüş olarak Almanya tarafından tanınarak onaylanmıştır⁹.

Burada Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin evlat edinme ile ilgili esasları, bir taraftan Uluslararası Evlat Edinmeler Hakkındaki La Haye Sözleşmesinin ön sözüne dayandığı, diğer taraftan da Federal Almanya Cumhuriyeti KRK' nın uygulaması için yurt içi resmi şartları oluşturmakla mükellef olduğu için aşağıda kısaca hatırlamamız gerekir:

- a. Bir evlat edinme izni bir resmi dosyaya ve özel bir tanzim şekline dayanır (Uzmanlık Prensibi) (KRK. 21.madde/a bendi).
- b. Uluslararası bir evlat edinme, şayet çocuk kendi memleketinde evlatlık olarak verilemez veya özel bir şekilde korunamazsa ancak o zaman uluslararası evlat edinmenin söz konusu olması gerekir (Yardım Prensibi) (KRK 21. madde/b bendi).
- c. Sözleşmeye taraf ülkelerin kendilerinin yurt içindeki bir evlat edinmeyle mukayeseli olan uluslararası evlat edinmelerde koruma hükümlerini ve mesleki standartların sağlanmasını garanti etmeleri gerekir (Koruma Prensibi) (KRK 21. madde/c bendi).
- d. Ticari amaçlı olarak çocukların verilmesi, devletlerin yurt içi tedbirleri ile, tek ve çok taraflı sözleşmelerle önlenmesi gerekir (Çocuk Ticaretine Karşı Önlemler) (KRK. 21 madde/d ve e bendi ve 35. madde).

Yapılan çok taraflı sözleşme, günümüzde Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki La Haye Sözleşmesi şeklinde mevcuttur.

---

on and Welfare of Children, with Special Reference to Foster Placement and Adoption Nationally and Internationally, of 3 rd Dec. 1986 (A/RES/41/85).

⁹ 17.02.1992 tarihli çocuk hakları üzerine 20.11.1969 tarihli sözleşme 22.2.1992 tarihinde yürürlüğe girmiştir. BGBl. 1992 II S. s. 121.

II. La Haye Sözleşmesinin İçeriği (Inhalt des Haager Übereinkommens)

1. Temel Prensipler (Grundprinzipien HiAÜ 1. madde)

Tüm dünya ülkelerini kapsayan olgu olarak farklı oluşum standartlarını taşıyan uluslararası sözleşmeler hukuki problemin bir kısmının, kuvvetli veya zayıf olarak müdahale edilen sosyal makamların ve yargı organlarının ve de sadece bölgesel olarak işleyen sınır ötesi çalışma ilişkilerinin olgusu, bir dizi suistimal imkanlarını beraberinde getirir. Bu hususta çocuğun (ve onun asıl ebeveyninin) temel hakları nadiren arka planda kalır. Çocuğun korunması ve güvenliği için, bu arada uluslararası kabul edilen aracılık standartları, uluslararası evlat edinme politikası esas niteliğindeki üç sonucunu La Haye Sözleşmesi üstlenir. Amaç, zorlukları önleyici tedbirlerin alınması (Literatür a' nin 1. maddesi), sözleşmeye üye devletler arasında bir ortak çalışma sisteminin sağlanması (Literatür b' nin 1. maddesi)¹⁰ ve sözleşmeye taraf ülkelerde evlat edinmenin tanınmasının güvence altına alınmasıdır (Literatür c' nin 1. maddesi).

Bilhassa Almanya ile yabancı devletlerin mesleki kuruluşları arasındaki ağır işleyen ve yetersiz olan ilişkiler, evlat edinmenin aracı kuruluşlarının, vesayet mahkemelerinin ve nüfus idarelerinin çalışmaları önemli ölçüde engellenmiştir. Alman Evlat Edinme Kanunu FGG 16/a maddesinin kabul edilen kuralı ile, yurt dışında gerçekleştirilen bir evlat edinmenin tanınmasındaki hukukun geçersizliği uygulayıcılar için önemli bir problem oluşturur¹¹. Bundan hareketle yeni La Haye Evlat Edinme Sözleşmesi'nin Almanya tarafından onaylanması Almanya'ya fayda sağlayacaktır.

2. Sözleşmenin Uygulama Alanı (Anwendungsbereich HiAÜ 2. ve 3. maddeler)

Sözleşmenin uygulanması bakımından bağlaşım noktası evlatlık alan ile evlat edinen arasındaki farklı vatandaşlık gibi meseleler değil bi-

¹⁰ Uluslar arası Evlat Edinme Alanındaki İşbirliği ve Çocukların Korunması hakkında La Haye Sözleşmesi (HiAÜ).

¹¹ Palandt (-Heldrich), BGB (54. Aufl. 1995) Rdnrn. s. 10. EGBGB 22. madde.

lakis evlat edinme ile ilgili olan sözleşmeye taraf bir ülkeden diğer bir ülkeye olan ikametgah değişikliğidir. Bununla birlikte sözleşmeyi hazırlayanlar eğer reşit olmayan yaştaki bir çocuk için evlat edinme sonucunda kendisinin mutad meskeninin bulunduğu ülkeyi terk ederse özel bir korumanın gerekliliğinin önemini belirtirler. La Haye Evlat Edinme Sözleşmesi'nin kullanım alanı geniş bir olay çeşitliliğini kapsar. Gelişme modelinin yurt içindeki farklılıklarını hesaba katabilmek için evlat edinmenin çocuğun memleketinde mi, yoksa evlatlık alanların memleketinde mi, yapıldığı veya çocuk kendini evlatlık alan ebeveynine evlat edinmeden önce mi, yoksa sonra mı verildiği önemli değildir (2.madde/1. fıkra).

Sözleşmenin uygulama alanı 2. madde 1. fıkraya göre, aşağıdaki olay gruplarını kapsamaktadır.

1. Evlat edinme, çocuk evlatlık alanın memleketine gönderilmeden önce ya çocuğun memleketinde, ya da evlatlık alanın memleketinde gerçekleşir.
2. Evlat edinme, çocuğun mesken değiştirilmesinden sonra ya kendi memleketinde ya da evlatlık alanın memleketinde gerçekleşir.
3. Bir çocuğun mutad meskeninin yerinin değiştirilmesi, kendisinin evlat edinilmesi ile gerçekleşir¹².

Bunun tersi olarak 2. maddeden hangi çeşitli durumların bir araya gelmesinin yeni La Haye Evlat Edinme Sözleşmesine dahil olacağı anlaşılır:

1. Evlatlık alınan çocuk ile evlat edinilen arasındaki farklı vatandaşlık önemli olmadığından dolayı F. Almanya'da mutad meskeni olan bir yabancı çocuğun, Almanlar veya F. Almanya'daki yabancılar tarafından evlat edinmesini kapsamaz.
2. Aynı durum mutad meskeni yabancı bir ülkede olan çocuğu evlat edinmek isteyen Alman içinde -çocuğun herhangi bir vatandaşlığa sahip olması fark etmez- geçerlidir.
3. Aynı şekilde, çocuğun sözleşmeye taraf bir ülkede yaşaması durumunda evlat edinenlerin ise sözleşmeye taraf olmayan bir ülkede

¹² Parra-Aranguren, Report, in: Hague Conference (Fn. 12) s. 559.

mutad meskene sahip olması veya tam tersi durumlar için La Haye sözleşmesi bakımından önemi yoktur¹³.

Evlat edinme kavramı 2. maddenin 2. fıkrasında tanımlanmıştır. Bu tanımlamaya göre, çocukla ebeveynler arasındaki sürekli bir ilişkinin kurulması anlaşılır. Evlat edinme kurumunun şu kurumlardan ayırt edilmesi gerekir. O kurumlar nedir? Evlat edinme kurumunu, çocuk ile ebeveyn arasındaki sürekli bir ilişkinin bulunmadığı durumlardan ayırt etmek lazımdır. Örneğin; çocuk bakımı, vesayet durumu veya islami bir kurum olan süt anneliğinden ayırt etmek lazımdır¹⁴. 2. maddenin 2. fıkrasında kapsamlı evlat edinme kavramı, sözleşmeye taraf ülkelerin tek tek tarih içerisinde oluşan evlat edinme tasarılarını kabul etme niyetlerini açıklar. Hem çocuğun asıl ailesi ile olan hukuki ilişkilerinin sona erdirildiği tam evlat edinmeler hem de kısmi evlat edinme veya kısıtlı etkili evlat edinme şekillerini kapsamaktadır¹⁵. Sözleşmenin uygulanması için yaş sınırı evlatlık alanlar için 18 yaşın bitirilmesini öngörmekteydi (Literatür c 17. madde ile bağlantılı olarak 3. madde).

3. Maddi Hukuk Açısından Şartlar (Materiellrechtliche Voraussetzungen HiAÜ 4 ve 5. maddeler)

Uluslararası evlat edinmenin maddi hukuk açısından şartları da La Haye Sözleşmesi, KRK'nın 21. maddesinin çocuk hakları ile ilgili esas prensiplerini reddeder. 4 ve 5. maddedeki bir evlat edinme durumunun oluşması için gerekli olan maddi şartlar, 14. maddeden 22. maddeye kadar ki usul hukuku ile ilgili hükümlerle tamamlanmaktadır.

Terk edilen ve ihmal edilen çocuklar için bakım önlemleri sisteminde uluslararası evlat edinmenin çıkış yeri, literatür ve KRK'nın 21. maddesinde yer alan yardım prensibi ile açıklanır (b, 4. madde 1. fıkra). Bir evlat edinmede bir çocuk için kendi memleketinde uygun görülen danışma imkanları ve bununla birlikte bir ikamet ve kültür değişikliğinin gerçekleşmesi tahmin edilir. Buna göre önlemler hiyerarşisinde uluslararası evlat edinme en son çıkış yolu olarak geçerli değildir. Bir

¹³ Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 559.

¹⁴ Kıyaslayınız. Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 563.

¹⁵ So Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 563.

yabancı ailede evlat edinme şeklinde sağlanan bir çocuğun gelişme potansiyelinin kendi ülkesinde bir ev hayatına getirilmesi için alternatif olarak kullanılmaması hoş olmazdı. 4 ve 5. maddenin diğer bir esas prensibi, uzmanlık prensibi ile açıklanır. Bu da KRK literatürünün 21. maddesine istinat eder.

Tesis edilen koruma mekanizmaları çerçevesinde uzmanlık esası evlat edinmeye aday olanların evlat edinme eğilimlerinin “evlatlık alanların ülkesindeki yetkili makamlarca” kendi hukuk düzenine göre tespit edilmesi (madde 5) gibi çocuğun evlat edinme şartlarını “memleketin yetkili makamlarınca” kendi hukukuna göre (madde 5) tespit edilmesinin güvence altına alınmasını istemektedir. Böylece iki devlet arasındaki açık mutabakatın gerçekleşmesi söz konusu olabilir. Ortak çalışma ile elde edilen sözleşmeye taraf ülkelerin makamlarının kararlarının karşılıklı olarak tanınmasını içerir.

Çocuğun memleketinde yerine getirilmesi gereken evlat edinme için gerekli şartlar ve asgari standartlar 4. madde de yer alır.

- a. Evlat edinme için çocuk açısından yerine getirilmesi zorunlu olan şartların tespiti (4. madde a fıkrası),
- b. Yardım esasının göz önünde bulundurulması (4. madde b fıkrası),
- c. Tarafların hukuki olarak gerekli olan izin beyanlarını usulüne uygun ve gerekli bilgiler ışığında vermelerinin kontrolü (4. madde c fıkrası),
- d. Çocuğun gerekli muvafakatının ibraz edilip edilmediğinin, çocuğa yaşına uygun olarak danışmanlık yapılıp yapılmadığının ve isteklerinin göz önünde bulundurulup bulundurulmadığının kontrol edilmesi (4. madde c fıkrası),
- e. Tarafların muvafakatlarının bir karşı edim sayesinde verilmesinin gerçekleşmemesinin güvence altına alınması (4. madde c bendi, 3. fıkra d bendi 4 fıkra)¹⁶.

Memleketin resmi makamlarının görevlerinin belirtilmesi ile görevlerin ifası usul hukuku açısından yazılı bulunduğu 16. maddeye uygun olur.

¹⁶ Parra-Aranjurlarına devam. (Fn. 12) s. 565-575.

Ortak çalışma sayesinde ortaya çıkan yetki dağılımına uygun olarak 5. madde evlatlık alan kişinin bağlı bulunduğu devletin resmi makamlarına evlatlık alan kişinin memleketinin mesleki asgari standartlarını icra etmesi görevini verir. Bunlar şunlardır:

- a. Evlat edinmeye aday olanların evlat edinmeye uygunluğunun tespiti (5. madde a fıkrası),
- b. Gerekli danışma hizmetlerinin temin edilmesi (6. madde b fıkrası),
- c. Çocuk için yurt içi seyahat ve ikametgah şartının yerine getirildiğinin tasdik edilmesi (5. madde c fıkrası),

5. madde de 14 ve 15. maddedeki usul ile ilgili hükümlere sahiptir.

4. Uluslararası Ortak Çalışma Sistemi (Das System internationaler Kooperation madde 6-13, 14-22 HiAÜ)

Uluslararası ortak çalışma sistemi sınır ötesi hukuki ilişkileri sözleşmeye taraf ülkelerin merkezi makamlarınca gerçekleştiren daha önceki La Haye sözleşmesinin muhafaza edilmiş modeline uyar¹⁷. 6. ve müteakip maddelerin metni, uluslararası evlat edinmelerin devletlerin ödevine göre daha öncelikli olarak anlaşılması gerektiğini açıklar ve merkezi kurumlar, organlar ve benzerleri değil “merkezi makamlar” söz konusu edilir¹⁸. Devletler tarafından arabulucu bir makam kabul etme şeklindeki uygun bir öneri özel komisyonun çalışmaları sırasında red edilmiştir. Bu öneri yarı resmi veya resmi olmayan kuruluşlara merkezi makam olarak izin vermeyi kapsardı¹⁹. Buna göre organizasyon modeli esnek olarak ilgili ülkenin resmi alt yapısını kabul eder. 8. 9. ve 22. maddeler çerçevesinde merkezi makamlar bir kısım ödevler için diğer resmi veya resmi olarak izin verilen kuruluşlara yetki verir.

La Haye Sözleşmesi, sözleşmeye taraf olan devletlerden eğer devlet federal olarak organize edilmiş ise merkezi makamları belirleme gö-

¹⁷ 20.5.1960 tarihli uluslar arası kaçırılmasının medeni hukuk alanında esasen La Haye sözleşmesi model olarak hizmet etmektedir.

¹⁸ İngilizce orijinal metinde “Central Authority”, Fransızca orijinal metinde “Autorite centrale”.

¹⁹ Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 579.

revi bunlara verilmiştir (6. madde). Bunun görevleri genelden dava ile ilgili olanlara kadar bütün fonksiyonları görev katalogu içerisinde yer almaktadır.

Genel görevler olarak şunlar sayılabilir:

- Evlat edinme hukuku ve diğer evlat edinme ile ilgili sorunlar hakkında karşılıklı bilgi alış verişi (7. madde 2. paragraf a bendi),
- Sözleşmenin etki alanı hakkında karşılıklı bilgilendirme (7. madde, 2. paragraf, b bendi),
- Ticari evlat edinmelerin önlenmesi (8. madde),
- Evlat edinme ile ilgili danışma talebi (9. madde c bendi),
- Tecrübe ile ilgili bilgilerin mübadelesi (9. madde d bendi),

Özel durumların ortaya çıkmasında da merkezi makamların çözüm sağlayıcı bir fonksiyona sahip olması gerekir. Sözleşmeye taraf olan devletler bu modelden dolayı evlat edinmelerdeki ticari ve sahte saiklerin azaltılması, çocuğun temel haklarının güvence altına alınabilmesi için daha iyi duruma getirilmiş kontrol imkanları gibi mesleki evlat edinme standartlarının daha etkin olarak dikkate alınmasını taahhüt ederler. Bu amaca ulaşmak için evlat edinmeyi sağlayan davanın münferit usul aşamalarını detaylı olarak düzenler (madde 14-22). Münferit olayla ilgili merkezi makamların görevleri ve usul aşamaları burada sadece kısa bir şekilde verilebilir:

- a. Evlat edinme dilekçesinin alınması için evlat edinenin ikamet ettiği ülkenin merkezi makamları yetkilidir (madde 14),
- b. Evlat edinme talebinde bulunanların evlat edinmeye uygunluğunu araştırır ve çocuğun memleketinin resmi makamlarına bilgi verir (madde 15),
- c. Çocuğun evlat edinilebilirliği, şahsi gelişmesi ve ailenin geçmişi hakkında bir bilgiyi, en son gerekli muvafakatın verilmiş olmasını güvence altına alır ve evlat edinenin devletinin merkezi makamlarının bilgisine sunar (madde 16),
- d. Çocuğun evlat edinmeyi talep edenlere teslim edilmesi hakkındaki kararı çocuğun memleketinin resmi makamları, evlat edinmeyi

- talep edenlerin memleketinin resmi makamları ile uyum içinde yerine getirir (madde 17),
- e. Her iki ülkenin merkezi makamları çocuk için yurt içi seyahat izni gibi yurt dışı seyahat izninin verilmesi için önlemler alır (madde 18),
- f. Her iki ülkenin merkezi makamları da çocuğun transferini temin ederler (madde 19/2),
- g. Resmi makamlar birbirlerine karşılıklı olarak evlat edinme muamelesinin seyri hakkında ve icabı halinde de deneme süresi hakkında bilgi verirler (madde 20).

Daha önceden belirtildiği gibi, sözleşme olayla ilgili bütün ödevleri veya münferit ödevleri merkezi makamlardan alarak resmi kurumlara veya resmi olarak izin verilen organizasyonlara verme imkanını sağlarlar (madde 22/1). Bu, mahkeme masraflarının azalmasına yardımcı olur, merkezi makamların artık mevcut olan yurt dışı ilişkilerini güçlendirir ve gereksiz idari muamelelerin yığılması tehlikesini önler.

Amerikan temsilcilerinin müdahalesi sayesinde belirli şartlar altında tek bir şahıs veya lisansı olmayan aracı kuruluşlar tarafından evlat edinmeye aracılık edinmesine izin veren bir ihtilaf giderme formülü sözleşme metnine alınmıştır (madde 22). Özel veya bağımsız evlat edinme diye adlandırılan evlat edinme olayları özel komisyonun toplantısı sırasında bunun uzmanlığının şüpheli olmasından ve bazen de anlaşılamayan seçme kriterlerinden dolayı münazaalı olarak geçmiştir²⁰. Birleşmiş Milletlerin liberal bir düzenleme için oylaması açık bir şekilde 22. madde ile birlikte ortaya çıkan ihtilaf tarzını formülüne edecek derecede önemli bir politik ağırlık gösterir:

- Esas olarak yalnızca merkezi makamlar, resmi kuruluşlar ve lisanslı özel organizasyonlar sözleşmeye göre evlat edinmeye aracı olarak iştirak ederler (madde 22/1),
- Halbuki bu kuraldan evlat edinmeye aracılığın sözleşme anlamında şahıslar veya kuruluşlarca devlet nezaretinde gerçekleştiği takdirde üstlenilmesine izin verebileceğini açıklayan sözleşmeye taraf ülkeler bu hükümden farklı olarak hareket edebilirler (madde 22/2),

²⁰ Hague Conference (Fn.1), Report of the Special Commission, Nos. 244-256.

- Halbuki sözleşmeye taraf diğer bütün devletlerden her birinin -bilhassa çocuğun doğduğu ülkeler- istisna olarak böyle şahıslarla veya kuruluşlarla bir ortak çalışmayı reddettiklerine dair bir açıklama yapmaya yetkilidirler (madde 22/3).

Bu ihtilaf giderme formülü ile yeterli seviyede kontrol mekanizmalarının hep birlikte inşa edilmiş olduğu özel evlat edinme aracılığının kriterlerine de devam edebilecektir. Bu “özel araçların” devletin kontrolü altında bulunması zorunludur ve sözleşmeye taraf ilgili devlet tarafından “gayri meşru yolların” bu suretle önüne geçilebileceğini usulüne uygun olarak açıklamak zorundadır.

5. Evlat Edinmenin Tanınması ve Etkileri (Anerkennung und Wirkungen der Adoption HiAÜ 23-27. maddeler)

Daha önceden gerçekleştirilen bir evlat edinmenin diğer sözleşmeye taraf ülkelerde klasik devletlerarası özel hukuk meselesi olarak tanınması hukuki etkileri La Haye Konferansınca memnuniyet verici olarak ve liberal bir şekilde çözülmüştü (23-27. maddeler). Bunun yanında usul davasında sözleşmeyi imzalayan ülkenin evlat edinme etkilerinin uyuşma varyasyonlarına karmaşık hukuki meseleler atfedilirler: Sözleşmeyi onaylayan ülkenin hukukunca yalnız tam evlat edinmeye izin verilmekte ise ve evlat edinilecek çocuğun ülkesindeki hukuk düzenince nispeten daha zayıf bir evlatlık ilişkisi öngörülmüş ise hangi hukuki sonuçlar ortaya çıkar veya diğer bir durum ise şöyledir. Sözleşmeye taraf bir ülkede bir tam evlat edinme gerçekleşmiştir; sözleşmeye taraf diğer bir ülke de ise çocuk ile onun asıl ebeveyni arasındaki hukuki ilişkilerin tam olarak ortadan kalkmadığı evlat edinme tipine izin verir.

La Haye Sözleşmesinin tanıma kuralından esas prensiplerinden bir tanesi de otomatik tanımadır (madde 23). La Haye Sözleşmesine göre; sözleşmeye taraf bir ülkede gerçekleşmiş olan evlat edinme kanunun gücünün etkisi ile sözleşmeye taraf bütün diğer ülkelerde –yalnızca çocuğun memleketi evlatlık alanın memleketi durumunda değil– kabul edilir (madde 23/1). Yetkili makamın (merkezi makam olması gerekli değil) uygun bir belgeyi düzenlemesi şarttır. Ex-lege tanınması, tanıma usulünü önemli kılar. Uluslararası mutabakatlarda geleneksel olduğu gibi kamu düzeni özel hükmü kusursuz olarak oluş-

turulmuştur (madde 24). Sözleşmeye taraf bir devletin resmi makamlarının işbirliğine rağmen hileli olan, üzerinde oynanmış muvafakatı olan veya sahtekar devlet memuru tarafından gerçekleştirilen evlat edinmelerin tanınmasına engel olunabilir (fakat mecburi değildir).

Otomatik tanımanın esası La Haye sözleşmesinin onaylanmasının Almanya açısından yeterli bir sebep olarak alınırdı. Keza bu şekilde yurt dışında evlat edinilen bir çocuğun hukuki statüsü hissedilir şekilde iyileştirilir. Tekrarlanan evlat edinmenin sık sık, uzun süreli ve masrafları arttırıcı acil çözümü yalnızca evlat edinen ailenin bir ibranamesi değil bilakis yargının ve evlat edinmeye aracı makamlarca gerçekleştirilen her şeyin uygulaması mümkün olmazdı.

Sözleşmeye taraf ilgili devletteki tanınabilir bir evlat edinmenin hangi hukuki etkileri taşıyan kurallar olduğu 26. ve 27. maddeden çıkarılırlar.

Birinci kural, asgari etkilerin tespit edilmesidir. Çocuk ile ebeveyni arasındaki ebeveyn ile çocuk arasındaki tanımada ebeveyn ile ilgili sorumluluğun evlat edinen ebeveyne intikalinde ortaya çıkar (madde 26/1 a ve b bendi). Hiçbir sorunla karşılaşmaksızın bütün evlat edinme kanunları kendiliğinden anlaşılır.

İkinci kural olarak aşağıdaki program hükmü ortaya atılır: “Radikal hukuk daima üstün çıkar”. Evlat edinme kararı ile evlat edinmenin gerçekleştiği devletin hukukuna göre, çocuk ile asıl ebeveyni arasındaki hukuki ilişki sona ermiş ise, bu hukuki sonuç sözleşmeye taraf diğer devletlerde de tanınır (madde 26/1 c bendi).

Üçüncü kural ise, yurt içinde denk tutulmadır: Bir tam evlat edinmede evlat edinilen çocuk tanıyan devletin evlat edinme hukukuna göre, evlatlık çocuklar gibi eşit hakları elde eder (madde 26/2)²¹.

Dördüncü kural ise, uygunluk prensibidir: Kendi hukuk düzeninin daha uygun olan hükümlerini evlatlık çocuk için kullanma sözleşmeye taraf devletin isteğine bırakılmıştır (madde 26/3).

Özel komisyon en son beşinci kural olarak ve mutlak bir şekilde (esastan bağlantılı bir parça olarak) evlatlık alanın ilkesini bir transfor-

²¹ Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 621-623.

masyon opsiyonu tahsis etmiştir. Bu hukuki terim sayesinde evlatlık alanın devleti kısmi evlat edinmeyi tam evlat edinmeye çevirebilir (madde 27)²².

6. Genel Hükümler (Allgemeine Bestimmungen HiAÜ 28-42. maddeler)

Sözleşmenin 28-42. maddelerinde yer alan genel hükümlerden sadece çok az bir kısmı numunelik olarak çıkarılması gerekir.

Bir çocuğun korunmaya değer bir hukukunun kendi menşesinin tanınmasını mevzu eden KRK'nın 7 ve 8. maddelerine dayanılarak HiAÜ'nün 30. maddesi zayıf bir şekilde bir evlat edinmenin özel kimlik problemlerini göz önünde bulundurur. Sözleşmeye taraf ülkelere çocuğun menşesi hakkındaki bilgileri muhafaza etme ve evlatlık alanlara ya da bunların temsilcilerine otonom kanun koyucusu izin verdiği takdirde sonradan bu bilgilere ulaşmalarını sağlama görevi vermiştir. Evlatlık alanın korunmaya değer hiçbir hukukunun onun menşesi ile ilgili bilgileri tanımadığı bu kuralın ihtilaf tarzı karakteri güç olmadan kararlaştırılmasına izin verir. Bu büyük olasılıkla şu andaki hukuk politikası konumu evlatlık veren annenin (ebeveynin) toplumsal ayırımdan korunmasını, evlat edinenlerin açıklık ve genellik çerçevesinde ortaya atılan kimliğinin bulunması davasının olduğu sözleşmeye taraf devletlerin imtiyazı olarak kavranmalıdır. Bununla ilgili bilgiler koruma hükümleri olarak 31. maddenin sonunda yer alır.

Evlat edinmenin gerçekleşmesindeki ticari saiklerin 32. maddenin ücret esaslarıyla ilgili olması gerekir. Ayrıca La Haye konferansının genel sekreteri yasal durumlarda sözleşmenin işleme şeklinin kontrol edilmesi için özel bir komisyonun görevlendirilmesini istemiştir (madde 22).

III. Almanya'nın Sözleşmeyi Onaylamasının Gerekliliği (Ratifizierungsbedarf in Deutschland)

Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki La Haye Sözleşmesi'nin F. Almanya Cumhuriyeti tarafından onaylanmasının sınır ötesi evlat edin-

²² Parra-Aranguren, (Fn. 12) s. 625.

me durumlarında şimdiye kadar ki aracı uygulamalarına karşın hissedilir bir ilerleme olarak önemi olur mu? Buna karşın meselenin doğasına uygun bir cevap yalnızca hipotez olarak verilebilir. Düşünceme göre, La Haye modeli sınır ötesi evlat edinme olayının ağırlaşan zayıf taraflarını bertaraf edebilir.

Kontrol açısından çağdaş ve reform gerektiren evlat edinmeyi gerçekleştiren bu kanun değildir. 11 1977' de yürürlüğe giren kanun hiçbir zaman uluslararası aracılık davasının özel hususiyetlerini meşrulaştırmamıştır²³. Bu ilk olarak ödevlerin kapsamı ve türü için, yetkiler için, yurt içi ve yurt dışı evlat edinme aracı kuruluşlarının ortak çalışma modeli için geçerlidir. Şimdi ise hukuki boşluğun bulunduğu bir alanda devletler arası ortak çalışmalara göre, hareket edilir ve bu sayede yerli makamlar ve müvekkiller için anlaşılmaz ve hesaplanamaz hale gelir ve ayrıca da sahte ve hileli evlat edinme aracılığı rizikosunu da ortaya çıkarır.

Uluslararası evlat edinmenin tipik durumunda, Alman evlat edinme aracı kurumunun etki alanlarının doğal olarak sınırlandığı yabancı ülkede bir çocuğu evlat edinmeye müracaat eden Almanlara, çocuğun evlatlık olarak verilebilmesi için özel bir aracılık mevcuttur. Yalnızca olayların bir kısmında teminat altına alınmış olan yetkili aracı kuruluşlarca işbirliği çok önemlidir²⁴.

Bu yüzden ortak çalışma modellerinin gösterilmesi gibi yurt içi ve yurt dışındaki kuruluşlarda mesleki ortak çalışmanın hedeflerinin saptanması öncelikle tavsiye edilir. Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki La Haye Sözleşmesi koruma önlemleri hakkında böyle bir taslağı ve mesleki standartlar ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine dayanan ve bu suretle reşit olmayan yaştakilerin ön plana geldiği usul ve esaslarını sunar.

Bunun yanında sadece iki organizasyonun Essen' deki çocuklar için ebeveynler, Frankfurt Am Main' deki Uluslararası Sosyal Hizmetler Kuruluşu yabancı mesleki kuruluşlarla evlat edinme programının

²³ 11. Paragrafta 1. 2. 3. cümle ve 2. paragraf. AdvermiG' te 11. paragraf 1. 2. 3. cümlesi.

²⁴ Bach, Daten und soziale Hintergründe der Adoption von Kindern aus der Dritten Welt, ZfJ 1988, s. 328.

önemli bir kapsama sahip olduğu göze çarpar²⁵. Evlatlık almak için müracaat edenlerin sayısının çok olması bakımından F. Almanya'nın özel bir danışma hizmeti sunan ve uluslararası evlat edinmeler için adaylıkları kabul eden mesleki kuruluşlarla alt ilişkinin sağlanması sansasyoneldir. Evlat edinmeye müracaat eden adaylara alt danışma hizmetlerinin verilmesi ile bununla birlikte kabul edilen negatif bir etkide ortaya çıkar. Yabancı bir çocuğu evlat edinmek isteyen, bu iş için kurulmuş uluslararası kuruluşlara müracaat etmek yerine sonucu kesin yöntemleri tercih ederler. Evlat edinme usullerinin az olarak yapılandırıldığı ve kontrol edildiği ülkelerde direk ilişkinin tercih edilmesi, evlat edinen çocuk için onun asıl ebeveyni olduğu kadar, evlat edinmeye müracaat eden Almanların da korunmasını henüz garanti altına almamıştır. Sözü edilen özel evlat edinmeler ve Almanların yurt dışındaki şüpheli mesleki evlat edinme aracı kuruluşlarıyla ilişki kurmaları buna göre devletler arasındaki evlat edinme alanında yetersiz olan organizasyonlardır.

Ayrıca bu konuda da La Haye Evlat Edinme Sözleşmesi gerekli yardımda bulunmak ve mesleki olarak vasıflandırılan kuruluşlar tarafından tüm dünya ülkelerini kapsayan bir ortak çalışma ağı kurmayı istemektedir.

Alman uluslararası özel mamelek hukukundaki ağır bir kusur da yabancı bir evlat edinme kararının tanınması için yeterli düzenlemelerin olmamasıdır. FGG. 16. maddesinin a fıkrası sırf yabancı bir kararın ibraz edildiğinde etkisinin ortadan kalktığı negatif kriterleri kapsar. Şüpheli durumda çocuğun hukuki statüsünün anlaşılır hale getirilmesi için Almanya'da evlat edinen ebeveynler ikinci bir evlat edinmeye girişirler.

Otomatik tanıma ile La Haye konferansı bir çözüme ulaşır ki, hukuki güvenlik, politik ve bürokratik işlemlerden tasarruf sağlanmış olur. Yasal olarak tanıma hülasa, Almanya'nın mevcut yasal durumu üzerinde önemli ölçüde yararlar sağlar.

Genel olarak incelendiğinde; Uluslararası Evlat Edinme Hakkındaki

²⁵ Bu konuda bazı kurumlar: pro infante in Kempen (Hindistan), Caritas in Hildesheim (Peru), Evangelischer Verein in Düsseldorf (Etopya), Sozialdienst Katholischer Frauen in Dortmund (Bolivya).

La Haye sözleşmesi modern evlat edinme politikasının bilgileri ışığında çocuğun temel haklarının korunmasında mutabık olmuştur. Uygulanabilir koruma tedbirleri bir sistem sayesinde ve şimdiki hukuki konumun ve Almanya'daki aracı uygulamaların ağırlaşmış bir şekilde önemli olmasını bertaraf eden bir uluslararası işbirliği modeli sayesinde bu talepler karşılanır. La Haye Sözleşmesinin F. Almanya Cumhuriyeti tarafından imzalanmasına ve onaylanmasına çaba gösterilmesi gerekir.